

Valentia in Hispania natus. 1498,
 Lovanii bonarum artium magister mi-
 cuit. Idem in Anglia, undereoua,
 Portugis decessit, florenti etate, nondum
 enim annum 49 adimplerat. Commen-
 tarium scripsit super egregium S. Aug.
 opus de Civitate Dei. ^{opus} Notatur quod
 gentiles quosdam, atque Catonem, salvos
 iudicavit. Opera ejus extant, Basil.
 1535. 2 vol fol., ditione non indecra, quam-
 vis duriuscula.

DRUKKERIJ
 AUG. PUVREZ
 59, Fonsnylaan
 BRUSSEL

Secours van den Aermen

LUDOVICVS VIVES VALENTINVS
 Splenduit in terra gelidam quae respicit Arcton
 Natum foelici sydis in Hesperia:
 fllius ac totum radij effulsere per Orbem.
 Vives doctrina & quos tulit & pietas.

Uitgaven VALERO & ZONEN
 Drukkers - Uitgevers : ANC. ETABL. AUG. PUVREZ N. V. BRUSSEL

P

32

34

UNIV. FAC
 ST.-IGNATI
 ANTWERPE

JAN LOYS VIVES

Reproductie der origineele uitgave

Secours van den Aermen

Gedrukt te Antwerpen

1533

Bibliotheek van Gent

UITGAVEN VALERO & ZOON
BRUSSEL

DRUKKERS-UITGEVERS :
Anc. Etabl. AUG. PUVREZ, N. V.
59, Fonsnylaan, Brussel

Reproduction de l'Édition originale

Secours van den Aermen

Imprimée à Anvers

1533

Bibliothèque de Gand

UFSIA BIBLIOTHEEK

03 02 0308695 1

EDITIONS VALERO & FILS
BRUXELLES

ÉDITEURS-IMPRIMEURS :
Anc. Etabl. AUG. PUVREZ, S. A.
59, avenue Fonsny, Bruxelles

UFSIA / 83 * 07234

Nota van den Uitgever

Deze uitgave is niets anders dan een fotografische reproductie van die, welke de Magistraat van Ieperen in 1533 te Antwerpen liet drukken en die tot heden door geen enkele der letterkundigen, die zich met de studie van den grooten Spaanschen wijsgeer, Jan Luis Vives, bezig hielden, teruggevonden werd.

Bonilla y San Martín zegt op bladzijde 210 van zijn boek : *Luis Vivès et la Philosophie de la Renaissance*, « Het was ons niet mogelijk een exemplaar van de vertaling, die de Magistraten van Ieperen hadden uitgegeven onder de oogen, te krijgen. Indien het gedrukt werd, wat zeer waarschijnlijk is, dan moet dat omstreeks 1526 te Brugge geweest zijn (VAN DEN BUSSCHE, *op. cit.*, p. 29) ».

De Heer Aznar Casanova, professor aan de Universiteiten te Gent en te Luik heeft allen twijfel over dit belangrijke vraagstuk opgeheven, dank zij zijn onvermoeide nasporingen, gedurende méér dan twintig jaar, over het leven en de werken van den grooten Vives. Aan hem hebben wij de vondst van dit exemplaar te danken, dat eigendom is van de Universiteitsbibliotheek te Gent.

Wij zouden zeer ondankbaar zijn, indien wij hier

niet een woord van hulde brachten aan Prof. Dr. Apers, Hoofdbibliothecaris van de Universiteit te Gent voor zijn medewerking om de opzoekingen naar het kostbare exemplaar te vergemakkelijken, evenals aan de Heeren Tourneur, Hoofdconservator en De Reuc der Koninklijke Bibliotheek te Brussel en aan het personeel der fotografische afdeeling van dit belangrijke cultuurcentrum.

Wij moeten dit werk beschouwen als een unicum, waarvan de oorspronkelijke reproductie met die van zijn origineelen band zonder twijfel welkom zal zijn aan de bibliophilen der geheele wereld. Wij, bescheiden onbekende, dragen, als landgenoot van den onvergetelijken Spaanschen humanist der XVI^{de} eeuw, deze uitgave op aan hem, van wien Erasmus zei : « Wij hebben in ons midden, Luis Vives, die nog geen 26 jaar oud is. Ondanks zijn jeugdigen leeftijd is er geen enkel deel der filosofie, dat hij niet veel beter kent dan de massa der studenten. Zijn uitdrukkingsvermogen door woord en geschrift is zoo bijzonder, dat ik niemand ken, die met hem te vergelijken is ». (Brief van Erasmus aan Kanselier Thomas Morus, gedateerd te Leuven in 't jaar 1518.)

Rafael VALERO CAMINERO.

Brussel, December 1942.

Note de l'Éditeur

L'édition que nous présentons n'est autre qu'une reproduction photographique de celle qui fut donnée à imprimer à Anvers en 1533 par les Magistrats d'Ypres. Aucun homme de lettres s'occupant de l'étude du grand Philosophe espagnol, Juan Luis Vivès, n'avait pu jusqu'à ce jour la découvrir.

Bonilla y San Martín dans son livre : *Luis Vivès et la Philosophie de la Renaissance*, dit à la page 210 : « Il ne nous était pas possible de voir un exemplaire de la traduction que les Magistrats d'Ypres avaient publié. S'il fut imprimé, ce qui est très probable, cela doit avoir été environ en 1526 à Bruges (VAN DEN BUSSCHE, *op cit.*, p. 29) ».

Le professeur Aznar Casanova des Universités de Gand et de Liège nous enlève tout doute sur cette question importante et cela grâce aux recherches qu'il fit depuis vingt ans sur la vie et les œuvres du grand Vivès. Nous lui devons d'avoir découvert cette édition originale qui se trouve à la Bibliothèque de l'Université de Gand.

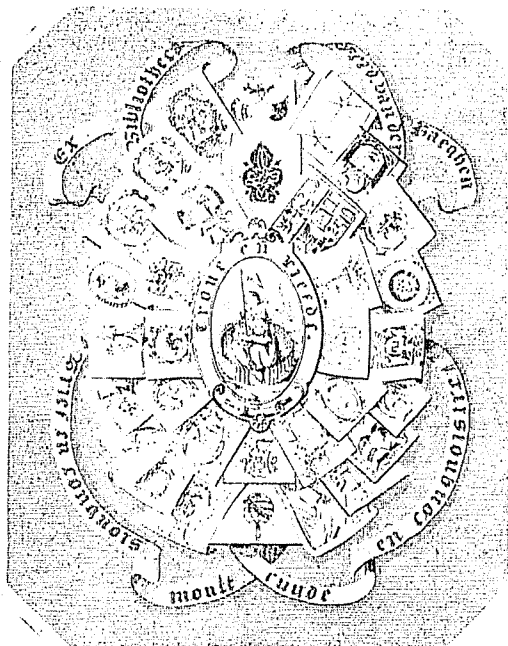
Il serait ingrat de ne pas rendre hommage à M. Apers, professeur et bibliothécaire en chef de l'Université de Gand, pour son concours à faciliter les

recherches du précieux volume confié à sa garde, ainsi d'ailleurs qu'à MM. Tourneur, conservateur en chef, et De Reuc, de la Bibliothèque royale de Bruxelles, et du personnel de la section photographique de cet important centre de culture.

La présente reproduction fidèle de cette pièce unique, avec la photographie de la couverture même, plaira sans doute aux bibliophiles du monde entier. Nous, modeste inconnu, dédions à ceux-là cette édition à titre de compatriote de l'inoubliable humaniste espagnol du XVIe siècle, duquel Erasme disait : « Nous avons parmi nous, Luis Vivès, qui n'a pas encore 26 ans. Malgré sa jeunesse, il n'y a aucune partie de la Philosophie dont il n'a pas une connaissance élevée bien au-dessus de la masse des étudiants. Sa faculté d'expression pour la parole et ses écrits est telle, que je ne connais personne qui puisse lui être comparé ». (Lettre d'Erasmus au Chancelier Thomas Morus, datée à Louvain en l'an 1518.)

Rafael VALERO CAMINERO.

Bruxelles, décembre 1942.

Hier naer
 volcht een suuerlycke
 Tracteyt en ordonancie gemaect
 by Meester Jan Toes viues / op
 conderhoudt hulpe / bystant en
 secours vanden Armen / ghes-
 lych als hier naer volghen
 de in dye Copie ver-
 claert es.

Dese bouckē vindt-
 men te cope tot Dye / inden gul-
 den Cenhoen aen Jaspac vanc
 den steen. En oock tot Ghende
 op dye Derte plaetse / aen
 Jan vande steen bouck
 vercoopers.

Copie.

Offenen by mijner
Heeren vande Raede in Vlaen-
dien Die requeste hemlieden
ouer ghegheue van weghe-
noecht sehepcne ende Raede
vander stede vā Dpre. Inhou-

dende hoe dat si ten onderhonde vander ordon-
nancien Skenpersons gheduchs heerē en seker
andere prouisie by hemliede te voorē ghemaect
en gheadusecrt vptafte onderhouden seconcs
vanden Armen sichten gheapprobeert byder
faculteyt vā Theologien te Parys en daer naer
byde helegē vader in gode den Cardinael Cam-
pegius Tegact vā onsen heleghe vader dē Paus
vā Roome hier in daut wesende. Doc mede by
den Bisschop vā Theeremburch dioceasen heb-
ben gedaen tranlatce en stelle in vlaemische
talen een seker tractie gemaeet in latijne bi Jo-
hannes Indouicus Vines geintituleert de sub-
mentione pauperū mentionerde vāder hulpe-
secours en onderstant vādē aermē. En omē tsel-
ue gediuulguert te werden ten onderwijse en
leeringhe vādē simpelē gemeenē volcke sou-
de tselue gheerne doen prentē niet in omē dat
sidat vpt en souden willen noch mogheu doen
midts dē inhibicien en dissentien danof gedaen
vā Skenpers weghe sonder consent vādē ho-

Folio. fi.

uerverochte dat hemliede byde houe gheconsen-
teert werde tselucte mogē doene en ombgrepē
die te moghe vercoope en late exposcerne te coo-
pe. Die selue mijne heerē vādē Raede ghehoort
trappoort vā sekerē Commissarissen vādē houe
ghecomiteert omē den selue bouc en transtatie
vādien teliene en visiteerne en aldat aer by be-
hoort gemerct en geconsidreere te sijn / hebbē
geconsentert en consentere bi desen dē voornoem-
den vā Dpre en sulche prentere alst hemliede ge-
lieue sal dē voornoemde bouc en tractie te mo-
ghe prentene en doen prentene en die te coope
te stellene en exposcerne al Vlaendie duere. Ge-
daen inde Camere vādē Raede in Vlaendie te
Shendt. Den. xxij. dach van Maerte. Kv.
tweendertich voorpaelschen. Onder ghetec-
kent Edinghen.

¶ Ghecollationcrt vogens de originale acco-
te en es bevonden accorderende by my

Edinghen.

Cum Gratia et Privilegio.

2 9

Hier naer volcht dat eerste bouck ghemaecte

bi Meester Jan Iops vices op con-
derhoudt hulpe bystant ende
secours vandē Xermen.

O almogende god/
schepper van hemele en van
der eerde. heeft int sceppē en
makē van der menschelike
nature gheuseert vā wonder-
like grote gracie en milcheit.

In tguent dat hy onder de tappe des hemels ges-
ne creature ghemact noch ghecreert en heeft
meerder edelre noch weerdogher vā dē mensche
alleene. hem geuende also lange als hi hier leuē
soude een ghesont woom en weluarende onder
danich lichaem hē daer toe verkenende alleran-
de ghesondeleestochte en voetsle vā allen rancē
hē vā selfs aencōmende serp verstant alle saken
begripende met eene affectie en ghenegentheit
tot goddelike saken. Om dat hi vā aldan in dat
liehame soude beghinnē redynckene en te ouer-
legghene dat goddelike ghemenschap als ghe-
schepen wesende ter reparatie vandē hemelicheit
valle en ruyne. Maer wyct te vieden van syn

Folio. lii.

der conditie en edelheide van nature by sijnder
houerde den tiscne en inghenene vandē serpe
te oft slange vānt vander hellen heeft ghelochte
te ghecrighene saken die sijn wesencū conditien
te bouen ghinghē. Begherende en affecterende
goddelicheit. Ende god ghelijc te wesene. En
dat elleenc vā d'cranwē vander belofte vandē
serpente die nochtans seluc bi dien middelle sijn
enghē edelheit verlorē hadde int tguent dat ter **Gene.**
pēt hē toescyde. Sij lieden sult wesen als go-
den. En wetē wat goet en quact es en wt eē
groote en vulmaecte verwaentheid en een gro-
te houerde hē te pooghene in hochedē gode ge-
lijc te willē sine daer bouē wyct en es noch wesen
en mach. Maer so verre was hi vā te verueren
ne tguent dat hi affecteerde als dat hi selue ver-
loos vele vā dat hi hadde vandē welken ghescre-
uen staet indē lautere vandē coninc David. En psalm
die mensche als hi inder eerē was en heues niet vloij-
verstaen. Hy es gheliken den onwijsen beesten.
En es hē liedē ghelijc ghewordē in sulcker wijs
hem veruendende vander ghelikenesse gods
als dat hi ghelijc ghewordē es dē beeste. En hem
pooghende meerdere te wesen dan de inghelen
es mīnder bedeghē dan de mensche. Sijc een
die vpeenen steghere wesen wilt indien hi daer
toegaer onvoordachtelc. En sonder aenmerck-
te nemene vā de crappē sal cer vā bouē neder val

len dan int vpperste gherake wten welcke ghe
sproten es die vrkerende reghelc ende ordonnan
tic vandē meynschen want so wanneer de men
sche hē iegens sinē god verlopē hadde/so en heeft
sichentde sinnelicke begheerte niet mer onder
danich willen wesen der redene dat lichame der
siele/norch oordie de wtwendighe sake dē inwē
deghē maer daer es ghebleuē een comparich dif
cordt en tweedracht van binne so dat bi diē die
meynsche ghebloot sijnde vā onnosshede/heeft
allesaken ghekerre sijndere bedrffensse/ach
terlatende de obedientie vandē prince en sine ge
boden. Ende midts dien/so es tverstant plomp
gheworden ende redene verdonckert wten wel
ke houerdije/afionsticheyt/nijdsichent/en wriet
hede/ia achterlandē sinnelike begheerte en an
dere beroerte n vpgheresen sijn ghelijc een tem
prest pleecht vptē rjlene. En ter contrarie/so es
trauwe ghebroken cilicde vercoctē in sulcker
wijs als dat alderhande misdade en ghebrekē dē
meynschen oncruallende sijn. En dat tlichame
ghequct es van allen siccten en ghebrekē/ende
moet selfs die eerde bi eeuwegē aerbeide en nacr
sticheyt vanden meynsche/ter note en ter vrucht
baricheyt gebrocht sijn dner dat woort des herē
vermalcdijt si die eerde in uwen wtcrcke/soo dat
men wel soude moghē segghē datter niet gheble
uen es inder eerden/het en schijnt hē vptē stel

Folio. liij.

lene ter nientinge en verderfmesse vandē me
sche weder het si binne dē lichame of daer buutē
Ander lucht/so ghebuere ons stinckende onghes
sonde en pestilentialeluchte onghelonde waterē
sorchelike hantieringe vandē zee/indē winter kil
lende coude/indē somere vsmachtēde hitte/indē
eerdē en telandē vele wreede ghedierte en wilde
beestē/so menigerade sicctē sprutēde wter diuers
sictē vā spjlsen. Die soudcōnē vhalē de meynsche
suldsicheit vādē veninē inderlike constē en midde
len geuondē ter nientinge desolucie en bederne
nelle vādē mēschē daer mede si elcaderē in derlic
sij en sij nochtā vā selfs so cranc/als dat mer ge
uondē heeft de vwocht sij geweest/allene bider
grate vā eenē vissche/ia de poete Auacron en an
dereduer een druuē of rosijn beke vstopt. Endie
senatuer s'abi? en andere/hebbē een haer dat si
gevolghē haddē totter doot toe gequolē en dē
meestendeel der meynschen worden verlijct bi
middelen die onseker en onbekent sijn.

**Die ghebrekē inder meynsche
schelijcker natueren.**

De meynschelijke natuere es vnduer
schē middelē/so tenēte gaende als
vele oude personage in tijde voodē
dē met goeder caulen bestēne hebbē
bz dit leuē betē doot dā celenē behoort genaepē

ene. 5.

te sine wtz welckē inder grefelcher tale dat licha-
me ghenaeemt wert. Soma ghelijc of mē leggē
wilde. Sema dwelc es genouch te seggē een graf.
Ende dit seluc heeft godt almachtich onsen eer-
sten vadre Adame toegheseyt. In dese woordē
so wanneer endete wat tijden hy smaken soude
vanden boom ende fruyt hem verboden hi son-
de steruē. Ende want hi dien niet teghenstaens
dedanof ghenut heeft. so was die doot naer ge-
uolcht. Ende inder waerheyt wat cont ghy in
dit leuen anders gheuindē dan een eepareghe
doot. de welke eerst vulcommen wert. alst dpe
siele vande lichame verlost wert. also een leraer
ende poete seeght van dat wi ghebooren wordē
so steruen wi. Ende ons hende dat cleef an tbe-
ghinsele. Want van dat de meynsche alder eerst
ter werelt ghycommen es. so worstelt dat leuen
ieghens tlichame. so dattet hem terstont laten
soude het en waere. dat het cranckelichame on-
derhouden wierde. bi contumelen voetsle. Se-
lijc dpe siecke onderhouden ende ghelaeft werde
byden medicijne. daer toelijn van gode almach-
tich gheschepē de leestochten. omme dat bi dpen
het cranckelichame vanden mensche onderhou-
den soude wesen. Ghelijc dat een out ghesichte
onderhouden wert byden balckencn ghescoortē.
Van welke leestochte die meynschelichnatie
te vider voorzienheit gods voorzien es geweest

folio. v.

son vanden boomen. som vanden cruiden. sone
vanden wortelen. Dc so werde dpe ghequeect
op der aerde. al tot onser nootdurft ende behoefte
ghelijc coepen calueren scapen ende dier ghelijc-
ke. andere inden watere als sijn vissche. andere
inder lucht. ghelijc dat sijn alle leestocht van ghe-
voghelte. En bouen dien omelichame te wach-
tene van coude. so sijn wi voorzien van voeringē
van pelsen. van vellen. lakene ende van andere
materie. Dc so bewaren wy ons seluē ieghens
die hitte anueerdende dpe scaeuwe. Ende en es
nyemant so woom van lichame noch so scherpe
wan verstande. die welke bi hem seluē en alleen
alle saken hem nootdastelic wesen. ghe doen cā
omme in dwelke te voorzien hem gheghene
es den middele vanden huwelike. dat de man bi
houwelike verlaempt wert. metter huwvrauwe
omme generatie ende vruchte te vercrighene en
de vruchte danof comende. bi huer vp ghequeect
en bewaert te wesen. dwelke huer toebehoort
naer dpe complexie ende inclinatie van huere
natiere. die van selfs besochsaem ende vaste hou-
deude es. Ende omme die selue cause ende confi-
deratie. dat nyemant souffilanten es. alle saken
gheene te beleedene. so poocht hem de meynsche
gheselschap te andueerdene. Omme mer hem te
aerbedene. de welken sine ghesellen hi poocht
pocht te doene. daer hican. En al enst so dat by

Incessie van tyde dyelike wert vergaende en
eghemenschap verflappende. Nochtans als dā
eenemenschep indē andere ghehoudē esmits dē
benefitien vā hē otfāen. so en blifē die liefden
stille staende so wanneer die ghuenedise secours
en onderstat ontfāen heeft hē poocht de selue wel
daer weder omē te vergeldene en dan of in stās
te doen. wāt geen sake so gehact en versmaect es
als eenē ondancbare ghē sin. diwelcke wi merckē
moghē int ghuent dat byder natuere dē wilcken
dicke sulc als elephantē leeuwē drahe. en meer
andere tuerstant vā danbaerhedē verlect es.
En censdectā ingheborn die ghecnickenesse vā
den wclbadē hē lēdē ghedaen. En duer der per
entē vā dat dē eenē mensche dē anderē behoune
de es. so heuet dē anders orhorlic en behaghelich
gedocht om dat si te ghyctesueliker en te eerdeen
dē anderē onderlinghe vrientsepe soudē moghē
bewylen huerteder huusenen wo onstē deen on
trent dē anderē te stellen. omme dat si stappans
en trestont in haestege ouertōmende stichē niet
en soudē hebbē verre te loucken de guene wens
hulpe hē behoune de of vā doode ware in dwel
ke doende si de landē daernaest en nestenligge
de ter culture ghebrocht hebbē en huertelctōrhe
te verruyghene. En elcheest hē selue ter besichte
en te wercke ghestelt en daer mede elc sinē nactē
te bate te cōmēne dē eenē heeft hē selue gewillich

Fol. vi.

Ist ghestelt ter vilscherle die andere omē voghele
te vanghene. andere om landineeringe. andere
om weue drapenierē andere om metten te merē
hunte te stichtene en woonslē te makene de an
dere hebben andere besochsaemheden by ghe
brocht. alle nochtans dīcnēde te onderhoudene
en leuene vande mensche. En voorwaer in dīe
tyde doē elc hē selue vmaende so leefde de mens
sche pafelic bredelic en eendrachtelic elck met an
derē. Remaer meteer tijt so es gebuert. dat vele
personē kīscēde te achtervolgenē demelbact vā
onsen eerstē vādere Adam hebbē ghepoocht an
dere mensche te vduwene en in onderdanichepe
te houden. en dat si duer dē aerbept vā anderē sou
dē mogē ledich sijn. en vādē anderē gheert wou
de. en haer gebotē beuel soudē moghē doē vul
cōme bī anderē. en wāt nyemāt alleen welende
dīt en soude cōnē te wercke gelogge. so hebbē si
eerst waer sūē andre personē bī līste perswaften
en dīweefselugē daer toe geloct en gheinductē
bī schone woordē en belofte de si hē doende ware
omē dat si hē bystant doē soudē. ter eerē en rege
mēte te gherakene. En bī dīc middelē hebbē si
lēdē huere macht rranmye en ghewelt ouer an
dere te wercke ghelept. de welke ambitie en ere
gherichēpt hem lēden ingheborn was duer de
sonde van onsen eersten eertchen vāder want
hem dye soō verwaende dat by meende dē